

Внесок митців у становлення педагогічної освіти Поділля (кінець XIX – початок XX ст.)

Анотація. На основі методу педагогічної біографістики з'ясовано роль відомого українського композитора К. Стеценка, художників О. Сошенка та Д. Жудина у становленні педагогічної освіти Поділля досліджуваного періоду.

Ключові слова: Поділля, К. Стеценко, О. Сошенко, Д. Жудін.

Abstract. The role of the famous Ukrainian composer K. Stetsenko, the artists O. Soshenko and D. Zhudin in the formation of pedagogical education of Podillya of the studied period has been found out on the basis of the method of pedagogical biography.

Keywords: Podillia, K. Stetsenko, O. Soshenko, D. Zhudin.

Постановка наукової проблеми. Вирішення складних завдань інтеграції вітчизняної освіти в світовий освітній простір неможливе без ретельного вивчення власного історичного минулого, становлення естетичного виховання в освітніх закладах Поділля. Важливу роль у становленні педагогічної освіти зазначеного періоду учителів відіграло мистецтво. Слід звернути увагу на ту обставину, що успішність підготовки майбутніх вчителів з предметів естетичного циклу, розширення їх кругозору безпосередньо зумовлювалася якісним складом викладачів освітніх закладів означеного періоду. Ознайомлення із педагогічною спадщиною видатних діячів культури, які стояли біля витоків педагогічної освіти сприяє ознайомленню із кращими традиціями української культури, а також розвивав їхній інтелект та волю, що вкрай необхідно для майбутньої професії вчителя. В досліджуваний період великий внесок у розбудову педагогічної освіти на Поділлі кінця XIX - початку XX ст. зробили тогочасні видатні діячі культури – Д. Жудін, І. Сошенко, К. Стеценко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вищезазначеної проблеми, як свідчить аналіз, неодноразово звертались дореволюційні, радянські та сучасні вітчизняні дослідники, зокрема, А. Бойко, А. Кудрицький, В. Уманець та ін.

Метою статті є спроба ґрунтовного й аргументованого аналізу педагогічної діяльності визначних діячів культури на Поділлі XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. Упродовж 1910-1911 рр. у Тиврівському духовному училищі на посаді викладача спів працював видатний український композитор та хоровий диригент, музичний критик та педагог Стеценко Кирило Григорович (1882-1922 рр.). Закінчив Київську духовну академію та працював помічником регента Михайлівського монастиря Івана Аполлонова. Монастир мав велику бібліотеку. Саме там майбутній композитор познайомився із вітчизняною хоровою класикою. Теорії співу і музики він вчився в духовній академії у професора співу Василя Петрушевського, а теорії і гармонії музики вчився у свого найближчого приятеля Сергій Тележинського. Тиврівський період був одним із найінтенсивніших у житті і творчості композитора. Тут він написав майже всю оперу «Івасик-Телесик», дитячу оперу «Лисичка», десятки колядок, хори, романси [1, с. 412].

У його творчості важливе місце посідають солоспіви (понад 30) на слова Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся та інших. Багатогранна хорова музика Стеценка: церковні твори (дві літургії, панахида), кантати, хори («Усе жило», «Веснонько-весно», «То була тихая ніч» та інші), а капела та з фортепіанним супроводом, обробки українських народних пісень. К. Стеценко – автор шкільних співаників. Суспільне визнання композитор здобув як автор церковної музики. Найвищими його досягненнями вважаються «Літургія Св. Іоана Золотоуста», «Всенощна» та «Панахида», присвячена пам'яті М. Лисенка [2, с. 556].

Композитор К. Стеценко широко використовував у своїх педагогічних працях евристичних метод і застосовував у практичній діяльності. Розвиваючи й активізуючи мислення дітей, учитель спонукає своїх вихованців до самостійного аналізу явищ, узагальнень і висновків [3, с. 65].

У 1846 р. в Немирівській гімназії малювання викладав товариш Т. Шевченка, художник І. Сошенко. Сошенко Іван Максимович (1807-1876 рр.) український маляр і педагог, який брався за

справу навчання з великим завзяттям. Він наділений рідкісною здібністю збуджувати в учнів любов до малювання, не застосовуючи жодних примусових засобів, що було заслугою вчителя. Адже викладав такий предмет, який поряд з іншими не мав для учнів належного значення, бо оцінки з малювання не брали до уваги під час перевідних іспитів до вищого класу. І. Сошенко був наділений даром розгледіти в учнях покликання, і деякі з них завдяки своєму вчителю надалі стали відомими художниками: портретист Страшинський, скульптор Гуйський, пейзажист В. Орловський, жанрист Репін та ін. [4, с. 198].

Варто зазначити, що згідно зі статутом 1804 р. гімназія мала можливість утримувати вчителів музики, танців, гімнастики, а пізніше згідно з постановою за 1823 р. посади вчителів мистецтва взагалі вилучено зі штатних розписів та переведено до розряду приватних викладачів, а тому на їхню методику та практику викладання впливала відсутність будь-якої регламентації, що давало широкий спектр для прогресивних педагогів, яким і був І. Сошенко. Нами встановлено факти про директора гімназії Є. Зимовського (1841-1853 рр.), який не мав педагогічної освіти, а був чиновником-нездарою Бібіківського режиму. М. Чалий (1816-1907 рр.), – український педагог, один із перших біографів Т. Шевченка, який навчався у Немирівській гімназії, а згодом став її вчителем, вбачав в особистості Зимовського «головне джерело всіх неподобств старого часу – кріпосного права». Пропрацювавши декілька років, І. Сошенко не витримав утисків з боку директора. Саме за директорства Зимовського образа вчителя була звичним явищем. Директор розумів виконання службових обов'язків як необхідність служіння собі. Цікавим був і вчительський склад Немирівської чоловічої гімназії, зокрема вчитель географії брав з кожного учня по 3 карбованці перед іспитом за перевідний бал; учитель російської мови Чуніхін (ім'я невідоме), бідняк, обтяжений великою сім'єю, який із горя сильно пиячив, змушував учнів зубрити одну й ту саму оду впродовж року; учитель латинської мови Чарнецький (ім'я невідоме) був вельми обмежений розумово, з колишніх поляків [5, с. 227].

Також у Кам'янець-Подільській гімназії із 1892 року працював ще один з видатних митців України – Д. Жудін. Випускник Санкт-Петербурзької академії мистецтв Д. Жудін – учитель креслення, рисунку, та каліграфії в початкових училищах, свідоцтво на право викладання рисунку в середніх навчальних закладах. У Маріїнській жіночій гімназії, викладав у гімназії креслення, чистописання та малювання, з 1897 р. – учителем Кам'янець-Подільської чоловічої гімназії. Учні Жудіна неодноразово брали участь у мистецьких конкурсах та отримували нагороди та срібні медалі. Одним із його учнів був майбутній театральний художник Михайло Курилко [6, с. 130].

Його вважають одним із провідних учителів мистецької грамоти та засновником пленеру як навчального прийому на уроках образотворчого мистецтва. Викладаючи в Маріїнській жіночій гімназії, Жудін разом із ученицями досліджував, аналізував природу, виходячи на вулицю. Основне завдання художньої педагогіки Д. Жудін убачав у тому, щоб допомогти учневі реалістично відображати навколишню дійсність, заохочуючи їх до самостійної роботи. Однією із форм реалізації цього були щорічні, під час літніх канікул, поїздки до сільської місцевості, де учні активно працювали. Саме це прищеплювало майбутнім учителям любов до природи. За довгі часи вчителювання Жудін розробив свою особливу «систему малювання», побудовану на любові до природи. У вітринах школи постійно організовували виставки гравюр, офортів, фотографій, малюнків, акварелей, які пунктуально, щотижня оновлювалися [7, с. 116].

Висновки. На основі методу педагогічної біографістики з'ясовано роль відомих митців України – композитора К. Стеценко, художників О. Сошенка, Д. Жудіна у становленні педагогічної освіти Поділля досліджуваного періоду. Просвітницька та педагогічна діяльність художників була спрямована на популяризацію українського образотворчого мистецтва, на гуманізацію освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: підруч. для вузів / В.Д. Бардінова, Л.Л. Безобразова, Ж.В. Борщ, М.В. Гриньова; під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. 575 с.
2. Митці України: енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. Київ: Українська енциклопедія, 1992. 848 с.
3. Уманець В.А. (1918-1920 рр.). Методико-педагогічні принципи Д.А. Леонтовича. *Народна*

творчість і етнографія. 1985. № 1 (191). С. 62-65.

4. Зузяк Т.П. Становлення й розвиток педагогічної освіти на Поділлі (кінець XVIII – початок XX ст.): монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 452 с.

5. Зузяк Т.П. Тенденції становлення педагогічної освіти на Поділлі (кінець XVIII – початок XX століття): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського. Вінниця, 2018. 562 с.

6. Зузяк Т.П. Розвиток педагогічної майстерності в Кам'янець-Подільській жіночій гімназії (кінець XIX – початок XX ст.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2017. Вип. 50. С. 127-132.

7. Зузяк Т.П. Педагогічна освіта на Поділлі (кінець XVIII – початок XX ст.): хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О.А. Лавріненка. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 136 с.